

zetközi területeken angol és német a megszokott kommunikációs nyelv. Egy személy naponta negyven percen át veheti igénybe a rendszert, ami folyamatos használat mellett elegendő a gyors és hatásos kapcsolattartáshoz, tájékozódáshoz. A levelezés mellett szabadon hozzáférhető szabadszoftvereket, oktatóprogramokat kínálnak.

Továbbképzés osztrák segítséggel

Főiskolák, egyetemek, pedagógiai intézetek gyakran szerveznek továbbképzést, amelyre több-kevesebb kedvvel és önkéntességgel megy el az ember. Ha csak ennyiről lenne most is szó, nem éreznék késztetést, hogy reklámozzam. Ez a továbbképzés anynyiban más, mint a többi, hogy az együttműködő osztrák kollégák a szaktudásukon túl technikai, anyagi segítséggel is hozzájárulnak. Arról van szó, hogy tanártovábbképzés indul a valószínűségszámítás és statisztika iskolaitanításának megújítási szándékával. Ebben jelentősen figyelembe veszik azokat a nyugat-európai próbálkozásokat, amelyek ezen a területen jelentős változásokat hoztak. Ma már mindenütt érettségi téma a sztochasztika. (Várhatóan nálunk is rövidesen bekövetkezik.) Az első továbbképzést április 15-től 16-ig *A valószínűségszámítás és a matematikai statisztika vezérelvei az iskolai matematikatanítás szemszögéből* címmel tartják. Osztrák és magyar tanártovábbképzéssel foglalkozó szakemberek kidolgoztak egy új tanítási alternatívát. Feladatsorokban gazdag, islolai kísérletre alkalmas írásos anyag is készült hozzá, elsősorban az A és B fakultáció programjába illeszthető be. A továbbképzésen bemutatják a módszer iskolai felhasználását, osztrák, német érettségi feladatokat oldanak meg. A nyelvi nehézségek megoldásában tolmács segítkezik. Minden résztvevő magával viheti egy tanítványát is, akinek nem kell részvételi díjat fizetnie. A továbbképzés helyszíne ideális ilyen munkára: *Salvatore Lelkigyakorlatos Ház*, Gödöllő, Templom tér 3. Tel: (28) 320 176. (A jelentkezéshez már valószínűleg késő van, mert március 24-e a határidő, de kellő érdeklődés esetén további hasonló rendezvényt szerveznek. Vancsó Ödön, a továbbképzés szervezője továbbá felvilágosítást (ELTE TTK Matematikai Szakmódszertani Csoport 1088 Budapest, Rákóczi út 5. Tel: (1) 2669 833/2128 vagy 2195 Fax: (1) 2667 952 E-mail: vancso@ludens.elte.hu)

Természetesen mindannyian jobban örülnénk, ha nem a pénztelenség gondjainak bravúros leküzdéséről kellene tudósítani, de valószínű, hogy egy darabig még ez lesz a dolgunk, így további összefogásban reménykedem.

VÁSÁRHELYI ÉVA

„Budavára a miénk!” – 1849. május 21.

(Emlékkiállítás a Hadtörténeti Múzeumban)

Az idén már második alkalommal ünnepeltük május 21-ét, a Magyar Honvédelem Napját. Múzeumunk erre a napra időzítette annak a kiállításnak a megnyitóját, amely Budavár 1849. május 21-ei visszavételének állít emléket.

Mi is a jelentősége ennek az évfordulónak? Egy elveszített főváros visszavétele önmagában is nagy horderejű esemény minden nemzet történetében, ám különösen az volt Magyarországon, 1849-ben. Hiszen alig egy éve kezdődött az önálló magyar hadsereg szervezése, és ez a többségében újoncokból álló hadsereg súlyos vereségek után magára találva, az egész Európát ámulatba ejtő hadjárat során az ország határvidékeire szorította a kontinens egyik legnagyobb s legrégebb hagyományokkal rendelkező hadseregét.

A kortársak Budavár bevételét ennek a hadjáratnak a csúcspontként értékelték, ahol a honvédek már sokadjára, de a leglátványosabban talán ekkor, a várfalak megrohanásával mutatták meg erejüket. Nem egyszerűen csak katonai győzelem volt ez a szemükben, hanem jelkép is, a frissen kimondott függetlenség jelképe. A magyar honvédség fegyverrel a kézben szerzett érvényt a Függetlenségi Nyilatkozatnak.

Budavár bevételéig hosszú út vezetett. Kiállításunk első helyiségében ezt a folyamatot mutatjuk be, a második teremben magával az ostrom eseményeivel foglalkozunk, bemutattva annak tárgyi emlékeit.

Az első teremben öt blokkban csoportosítottuk 1848-49 eseményeit Budavár ostromának megkezdéséig.

1848 a forradalmak éve volt Európában. A reformkori változások lassú üteme hirtelen felgyorsult Magyarországon. A március 15-ei pesti forradalom jelentős lökést adott az országgyűlésen Pozsonyban folyó törvényhozó munkának is. Ezáltal lehetőség nyílt a nemzet számára, hogy a magyar liberalizmus vezetésével átalakítsa gazdasági és társadalmi rendjét, elinduljon a polgári fejlődés útján és megkísérelje a felzárkózást a fejlett Európához. Megalakulhatott a népképviselői alapon újonnan megválasztott országgyűlésnek felelős kormány. Ezeket az eseményeket láthatják az első blokkban, Forradalom cím alatt, ahol a látogató találkozhat többek között a Nemzeti dal, a 12 pont eredeti példányaival, a Batthyány-kormány minisztereit ábrázoló könyomattal, a Debrecenben kinyomtatott országgyűlési törvénycikkkel s a pesti forradalomban oly nagy szerepet játszott egyetemi ifjúság jelvényével, a jurátus-szabályával.

A békésen induló átalakulást hamarosan fegyveres harc zavarta meg. A birodalom vezetése ahogy stabilizálta helyzetét, azonnal megpróbálkozott a tavaszi engedmények visszavételével. A magyar kormány sarokba szorítására a nemzeti követeléseik kielégítését váró nyugtalanokodó nemzetiségek uszítását találta a legjobb eszköznek. 1848 nyarán lángba borult a Délvidék. *Radetzky* csapatainak itáliai győzelme után pedig számítani lehetett a még komolyabb fegyveres támadásra is, melynek eszköze a horvát nemzet bajnokának szerepében tetszelgő *Jellačić* bán volt. A kormánynak olyan fegyveres erőt kellett teremtenie, amelyik sikerrel tud szembeszállni a reguláris katonasággal is. A harc és a hadseregszervezés egymással párhuzamosan folyt, ezt mutatja be a második blokk anyaga, amelyből kiemelésre érdemes a honvédtoborzás megindulását bejelentő plakát, amelyet 1848. május 16-át követően ragasztottak ki Pest-Buda, majd a nagyobb vidéki városok közterein, s amelynek nyomán ezrével álltak be az önkéntesek az első 10 honvédszázalaj valamelyikébe. Különlegességként említhető a magyar huszárokat hazatérésre bíztaó októberi röplap és a délvidéki harcok egyik kitűnő parancsnoka, *Vetter Antal* (a szabadságharc végén altárbornagy) miniatúrája.

Tulajdonképpen ezt a témát egészíti ki a harmadik blokk is, mely a harcok főszereplőjét, a katonát mutatja be. A szabadságharc hadseregének két fő eleme a szervezés során a császári-királyi hadsereg magyar legénységű sorkatonaságának az ország területén állomásozó része (közel 30000 fő) és az 1848. május végétől szerveződő honvédség. Ezek novembertől egységes hadsereggé kovácsolódtak, s a tavaszi hadjáratra létszámuk meghaladta a 100000 főt. A nagyméretű üvegvitrinekben elhelyezett, korabeli fegyverzettel, egyenruhával ellátott bábuk a sorkatonaság két fegyvernemét, a soryalogságot (Wasa-gyalogos) és a huszárokat (Sándor-huszártiszt) mutatják be, illetve a honvédek közül egy gyalogost, egy veressipkás tisztet (a 9. honvédszázalajból) és egy tüzérszázadost. A terem közepén egy gyalogos üteg hat fontos ágyújának a rekonstrukciója áll, mögötte pedig különféle tüzérségi lövedékeket láthatunk, amelyek közül a hatvan fontos bomba a leglátványosabb. Ez utóbbi szomorú mementója a császári-királyi várórség parancsnoka, *Hentzi* vezérőrnagy parancsára végrehajtott barbár bombázásnak, melynek során a korabeli Pest legszebb épületei pusztultak el a Dunasoron.

A tüzérvitrin külön érdekessége egy fiatal tüzértiszt menyasszonyának hajfonatából készült tüzértiszti csákóforgó. Ez a fiatal hadsereg szállt tehát harcba a magyar alkotmányra letett esküjéhez híven az országba betörő császári-királyi hadsereggel, illetve az azt támogató szerb és román felkelőkkel. A jórészt újoncokból álló, sok esetben még alig kiképzett és gyengén felszerelt honvédcsoportok hátrálni kényszerültek, s nem egyszer súlyos vereséget szenvedtek. Január elején a válságos hadihelyzet miatt fel kellett

adni a fővárost, de hadseregünk elkerülte a döntő vereséget. „Amíg seregünk van, hazánk is van” hirdette *Kossuth*, s ennek a seregnek a kiegészítésével, felszerelésével 1849. február végére megteremtődött az ellentámadás lehetősége. Az első próbálkozás még sikertelen volt, s a február 26-27-i kápolnai csatával zárult. Ezen eseményeket a negyedik blokk mutatja be, Szabadságharc cím alatt. Az itt bemutatott anyag különlegessége az a falragasz, ami az 1848. december 31-ei képviselőházi ülés határozatát közli az országgyűlés Debrecenbe helyezéséről, illetve *Than Mór* akvarellje (Táborozó honvédek a téli hadjárat alatt) amelyik először látható kiállításon.

Az ötödik blokk az Út Budáig cím alatt a tavaszi hadjárat eseményeit foglalja össze, s két térképvázlat segíti a könnyebb tájékozódást a gödöllői és a komáromi hadművelet felvázolásával. Az április végi hadműveleti helyzetet egy hadműveleti térkép mutatja be, amelyet a március 5-ei szolnoki és az április 19-ei nagysallói csatákat ábrázoló olajfestmények fognak közre. A magyar hadsereg a komáromi hadművelettel eljutott erőkérféjésének a maximumához. Haditanács döntötte el a további hadműveletek irányát, amelyet ma röviden úgy fogalmazzunk meg: Bécs vagy Buda? A többség Budavár visszafoglalása mellett foglalt állást.

Az elcsapott *Windischgrätz* helyébe kerülő *Welden* felismerve a magyar hadvezetés szándékát, még időben ki tudta vonni megtépzott, de a döntő vereséget elkerülő haderejét a bekerítésből. A magyar hadsereg tehát nem volt széthullóban, miként az április 26-i komáromi csatában való helytállásuk bizonyítja. Míg a császári csapatok egyre közeledtek utánpótlási bázisukhoz, s létszámuk a csatlakozó helyőrségekkel nőtt, addig a magyar hadsereg utánpótlási vonalai rendkívül megnyúltak, a raktárak zöme még mindig a Tiszántúlon volt. A hadműveleti térképről világosan leolvasható, hogy április végén a Bécs felé törő magyar hadseregnek kétszeres túlerővel kellett volna megbírkóznia. A további előnyomulás feltétele – az alakulatok feltöltése, kiegészítése, lőszerrel való ellátása – azonban heteket vehetett igénybe, főként azért, mert a Dunán átvezető legrövidebb útvonalat Budavár császári helyőrsége ellenőrizte.

A katonai érveket politikai indokok is erősítették. Az országgyűlés által kimondott függetlenség csak akkor lehetett nemzetközileg elismert, ha a főváros szabad. Ezért került sor Budavár ostromára a politikai és katonai vezetés egyetértésével.

Az ostrom eseményeit, emlékeit a második teremben nézhetjük meg. Az átjáró mellett, az ostrom hadműveleti térképein a május 21-i hajnali győztes roham, a csapatok elhelyezése és a támadási irányok láthatóak, majd a térkép mellett a várat elfoglaló feldunai hadsereg főparancsnokának, az ekkor hadügyminiszteri tisztet is betöltő *Görgei Artúr* tábornoknak a portréja. Az ostromló sereg három hadtestparancsnokáról készült olajportrékat – *Nagysándor József*, *Aulich Lajos* és *Knezich Károly* – találhatja meg a látogató az ostrom tárgyi emlékeit bemutató vitrinsor mellett. Itt van elhelyezve *Leiningen-Westerburg Károly* és *Dessewffy Arisztid* II. osztályú katonai érdemjele, *Pikéty Ágoston*nak, a Hannover-huszárok vitéz parancsnokának a (későbbi tábornoknak) szabályája, a legendás bécsi légió csapatzászlója.

Az utászokról és a hadiorvosokról ritkán esik szó a szabadságharc kapcsán, pedig fontos feladatokat láttak el, Budavár ostrománál különösen a műszaki katonák, az utászok. Utászfegyverek, szerszámok illetve egy katonarvos sebészkeszlete hívja fel rájuk a figyelmet.

Először került kiállításra egy fiatal honvédtiszt kisméretű akvarellje, *Perczel Ferenc* honvédszázadosé. A győztes roham hajnalán a rést támadó rohamoszlop élén 25 évesen halt hősi halált. A terem közepén a magyar honvédsereg hadilobogója és egy császári zászló, a 12. (Vilmos) sorgyalogezred hadizászlója látható. Ennek az ezrednek a 3. zászlóalja a 4764 emberből álló császári várőrséghez tartozott a május 4-21-e közötti ostrom alatt.

A fegyvereket bemutató vitrinekből igazi különlegességnek számítanak azok a belga és angol puskák, amiket még 1848 őszen vásároltak, s a korszak legmodernebb hadifegyverei közé tartoztak. Külön vitrinekben találhatóak a várórséget bemutató anyagok és az ostrom emlékére kiadott könyvek, érmeek, színes nyomatok, amelyek többnyire a múlt század végén, illetve a századfordulón keletkeztek. Különlegességnek számít a *Görgei Artúr* temetésén 1916-ban készült fotó is.

A kiállítást záró két vitrin között a Budavár bevételéről festett képek talán leghíresebbjét láthatjuk, *Jakobey Károly* nagyméretű olajfestményét, amely a Fehérvári-rondella mellett lőtt rés megrohanását ábrázolja.

KEDVES GYULA

Johann Sebastian Bach: János-passió

Húsvét közeledtével különösen aktuális Bach János passiója. A IV. század óta létező passiók Krisztus szenvedését és halálát mesélik el az evangélisták (Márk, Lukács, Máté és János) szövege szerint. Természetesen a passiók előadómódja követte a zenében lezajló fejlődést, ami az egyszólamúságtól a többszólamúság felé vezetett. A korai gregorián passiókat egyszólamú recitáló stílusban adták elő. A IX. századtól kezdve már kihasználják az evangéliumi szövegek párbeszédességében rejlő drámai lehetőségeket. Megjelennek az evangélista, Krisztus, a tömeg (turba) és a mellékszereplők (tanítványok, Pilátus, stb.). A XV. századtól már ismert a passió többszólamú megzenésítése is. A XVII. századi protestáns passió megzenésítései pedig az oratorikus jelleg a jellemző, ami abban nyilvánul meg, hogy recitatívokat, áriákat és önálló hangszeres tételeket illesztettek a műbe, de az oratórium és a passió között továbbra is lényeges különbségként megmaradt, hogy ez utóbbi szorosan kapcsolódik a liturgiához, a bibliai szöveghez és korálok hangoznak fel benne. Nem túlzás azt állítani, hogy a passiók történetében a két legtökéletesebb J.S. Bach alkotása, a János és a Máté passió.

Johann Sebastian Bach (1685-1750) régi zenészcsaládból származott, fiai is elismert muzsikuskok lettek. 18 évesen foglalja el első tisztségét, mint hegedűs, aztán Arnstadtban lesz orgonista. Innen gyalogol el Lübeckbe, hogy három hónapot együtt töltsön *Buxtehude*-val és minél többet ellessen a híres orgonaművész tudományából. Ezzel szabadságidejét is túllépte, de ez is mutatja, hogy mesterségének tökéletesítéséért még bizonyos korlátokat is képes volt átlépni. Weimar és Cöthen után 1723-ban lett a lipcsei Tamás-templom karnagya, amely tisztséget nagy tisztelet övezte, elődje a nagynevű *Johann Kuhnau* volt. Itt Lipcsében került bemutatásra 1722. március 26-án a János-passió. Míg a Máté-passió líraibb hangvételű, addig a János-passió szikárabb, tömörebb, drámaibb. A dráma főszereplője itt a recitatívokban és kórusokban megnyilvánuló tömeg, amely kegyetlen mint a tömeg általában. A bachi tömegjelenetek régi német festők vízióit, a *Bosch*-képek hangulatát idézik fel az emberben.

A bachi passióforma öt alappillérből három – a differenciált recitativo (evangélista), a tömeg hangulatát megjelenítő turba technika, valamint a nem evangéliumi szövegre íródott nagyformátumú nyitó és zárókórus – már készen állt *Schütz* 1660-as években keletkezett passióiban. De Bach a passió szereplőin kívül művébe emelte a közönséget és saját magát, a komponistát is. A közönség megszólaltatására a korálok adtak lehetőséget. A korálok tulajdonképpen a német protestantizmus talaján kifejlődött gyülekezeti énekek, amelyek ismert melódiáit szokás volt akkoriban feldolgozni. Természetesen Bach a korálfeldolgozásaiban is soha nem tapasztalt magasságokba emelkedett. A közönség